



ТЕХНИЧЕСКИ УНИВЕРСИТЕТ – СОФИЯ, ФИЛИАЛ ПЛОВДИВ

Факултет по машиностроене и уредостроене

Катедра „Индустриален мениджмънт“

инж.-икономист Николай Стоюв Катранджиев

**УСЪВЪРШЕНСТВАНЕ НА ИНФОРМАЦИОННАТА
СИСТЕМА ЗА МЕСТНИ ДАНЪЦИ И ТАКСИ И ВЛИЯНИЕ
ВЪРХУ ИКОНОМИКАТА НА ПРЕДПРИЯТИЯТА**

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

На дисертационен труд за придобиване на образователна и научна степен

„ДОКТОР“

Област на висше образование: 3.Социални, стопански и правни науки

Професионално направление: 3.7. Администрация и управление

Научна специалност: Икономика и управление

Научен ръководител:

доц. д-р Снежинка Константинова Стоянова

ПЛОВДИВ, 2020 г.

Дисертационният труд е обсъден и насочен за защита от Разширен катедрен съвет на катедра „Индустриален мениджмънт“ към Факултет по машиностроене и уредостроене на Технически университет – София, Филиал Пловдив, проведен на 28.05.2020 г.

Публичната защита на дисертационния труд ще се състои на 29.09.2020 г. (Заповед № ОЖ-3.7-05 от 15.06.2020 г. на Ректора на ТУ – София) от 13 часа в зала 4425 в IV корпус на Ректора на ТУ – София на открито заседание на научното жури, определено със Заповед № ОЖ -3.7-05 от 15.06.2020 г. на Ректора на ТУ – София в състав:

1. Доц. д-р Тони Богданова Михова – председател.
2. Проф. д.ик.н. Асен Иванов Конарев.
3. Проф. д.ик.н. Иван Димитров Пенев.
4. Доц. д-р Йорданка Стаменкова Ангелова.
5. Доц. д-р Валентина Любенова Николова – Алексиева.

Рецензенти:

Проф. д.ик.н. Асен Иванов Конарев.

Доц. д-р Тони Богданова Михова.

Материалите по защитата са на разположение в канцеларията на Факултет по машиностроене и уредостроене на Технически университет – София, Филиал Пловдив, кабинет № 4239.

Дисертантът е докторант на самостоятелна подготовка към катедра „Индустриален мениджмънт“ към Факултет по машиностроене и уредостроене на Технически университет – София, Филиал Пловдив. Изследванията по дисертационната разработка са направени от автора, като някои от тях са подкрепени чрез публикации.

Автор: Николай Стоюв Катранджиев

Заглавие: Усъвършенстване на информационната система за местни данъци и такси и влияние върху икономиката на предприятията.

Тираж:

Отпечатано в

I. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Актуалност на проблема

Развитието на информационните и комуникационните технологии (ИКТ), глобализацията и превръщането на световната икономика в цифрова през последните две десетилетия реално станаха неотменна част от ежедневието на хората и бизнеса и основен механизъм за повишаването на качеството, производителността и ефективността на труда, особено на управленския труд. Немислимо е да си представим настоящето без Интернет комуникациите, без обмена в реално време на информация и на електронни документи между хората, бизнеса и администрацията.

В среда на все по-нарастващото използване на информационните и комуникационни технологии, институциите и индустриите по света са изправени пред необходимостта от трансформация на бизнеса и неговото обслужване, за да остане той конкурентоспособен. В този смисъл темата за информационните технологии и установяването на абсолютно еднаква практика, в която и да било област на дейност и задачи на местното самоуправление, като средство за подобряване на процесите на местно самоуправление и качествено обслужване на местното население и бизнес добива особен важност.

Съществуващите стратегически европейски документи за е-управление и препоръките на Европейската комисия (ЕК) към отделните държави-членки са насочени основно към постигане на ново ниво на активна, двустранна комуникация, както вътре в администрацията, така и между институциите и потребителите (хората и бизнеса), която чрез технологиите и процесите осигурява по-открит и прозрачен механизъм на управление.

Данъчната политика и данъците са основния механизъм на държавата за формиране на нейния бюджет. Данъкът представлява принудителен трансфер на ресурси от стопанските субекти – данъкоплатци към публичната власт в лицето на държавата. Чрез налагането на местни данъци и такси всяка държава покрива нуждата от средства за финансиране функционирането на социалните си структури. Местните данъци от своя страна са основния механизъм за формиране на общинските бюджети. Местните данъци и такси се обслужват от общинските администрации, които се стремят да оптимизират както своята дейност, така и достъпа до данъчната информация на данъкоплатците – физически и юридически лица. За целта се разработват и интегрират Информационни системи за обслужване на Местните данъци и такси.

Разработените в функциониращи в страната Информационни системи за администриране на местните данъци и такси обединени от Системата за обмен на информация на министерството на финансите са съществена крачка в подобряване на обслужването на данъкоплатците в България. Те са реални динамични системи, които е необходимо да се развиват и усъвършенстват във времето на база изискванията на общините и промените в данъчното законодателство. Основен акцент в бъдещото им развитие трябва да се направи в сферата на електронните услуги.

Именно това предизвикателство, както и професионалният опит на докторанта в областта на изграждането и управление на информационни системи за местни данъци и такси, като член на работна група за местни данъци и такси към Министерство на финансите и като ръководител на проект на Министерството на финансите „Информационни системи за обслужване на общините, модул Местни данъци и такси”, обосновават формулировката на

темата „Усъвършенстване на информационната система за местни данъци и такси и влияние върху икономиката на предприятията”.

Цел на дисертационния труд, основни задачи и методи за изследване.

Целта на дисертационния труд е разработването на методически насоки и практически препоръки, които да позволят чрез използването на информационни системи за администриране за местни данъци и такси да се подобри обслужването на населението и бизнеса и да се оптимизират разходите, свързани с обслужването на местните данъци и такси.

Формулираните основни задачи за постигане на целта са:

1. Да се изследват обхвата, структурата и възможностите за развитие на информационните системи за местни данъци и такси в България и в частност Информационната система на общините, модул Местни данъци и такси „Матеус”.

2. Да се изследват някои ключови проблеми по отношение на местните данъци и такси и тяхното влияние върху икономиката на предприятията. Да се разработят и експериментират методики за изследване на тези проблеми.

3. Да се формулират предложения за усъвършенстване на информационните системи за местни данъци и такси с цел подобряване обслужването на данъкоплатците и бизнеса.

При реализирането на изследването, както при разработката, внедряването, усъвършенстването и поддръжката на подобни системи, се използва основно Функционално-технологичния (процесен) подход, който групира функциите по процеси – последователност от функции, обединени в технологични вериги или по етапите на приемане управленски решения.

Използвани са следните методи: изучаване на нормативната уредба; интервюта с експерти от общините, НСОРБ, МФ, НАП; наблюдения; метод за анализ на информацията, метод на пробите и грешките, методи за анализ и синтез на системите, алгоритмични методи и други.

Научна новост

Доразвити са традиционни и са разработени нови теоретико-методологични и научно-приложни постановки за използването на информационни системи в администрирането на местните данъци и такси в България. Представени са варианти за усъвършенстване на информационните системи за местни данъци и такси и решения на някои проблеми в сферата на местните данъци и такси и тяхното влияние върху предприятията.

Практическа приложимост

Практическата приложимост на дисертационния труд е свързана с разработката на методика за анализ на информационни системи в сферата на местните данъци и такси на ниво общини. Представени са варианти за решения, свързани с усъвършенстване на действащи системи и подходи в общините с цел подобряване обслужването на данъкоплатците като цяло и на бизнеса в частност.

Апробация

Резултатите от изследването и дисертационния труд са докладвани и обсъждани на семинари в катедра Индустриален мениджмънт на ТУ София, филиал Пловдив, Юбилейната научна сесия „Дни на науката – 2019“, посветена

на 75-тата годишнина от създаването на Съюза на учените в България, проведена в Пловдив; Младежки форум „Наука, технологии, иновации, бизнес“ 2019 есен, Пловдив; Научната конференция „Ролята на фамилията бизнес за устойчиво развитие“, 2020, Пловдив.

Информационната система на общините, модул Местни данъци и такси, на която авторът на дисертационния труд е бил ръководител на проект по разработка и внедряване и член на работната група към Министерството на финансите е внедрена и успешно работи в над 220 общини в България.

Публикации

Във връзка с дисертационния труд са направени 4 публикации, от които 1 в съавторство с научния ръководител и 3 самостоятелни.

Структура и обем на дисертационния труд

Дисертационният труд е в обем 182 страници, като включва увод, 4 глави за решаване на формулираните основни задачи, списък на основните резултати и приноси, списък на публикациите по дисертацията и използваната литература и 63 броя приложения, 12 таблици, 8 фигури. Цитирани са общо 158 литературни източника. Номерата на фигурите и таблиците в автореферата съответстват на тези в дисертационния труд.

II. СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

ГЛАВА ПЪРВА. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧНИ ПРОБЛЕМИ НА ДАНЪЧНАТА СИСТЕМА И ИНФОРМАЦИОННОТО ѝ ОБСЛУЖВАНЕ

В Глава първа са разгледани особеностите на данъчната система в Република България, нейната структура, принципите заложили при изграждането ѝ, състава и групировката на основните републикански и местни данъци.



Фигура 1. Структура на данъчната система в Р България.

Разгледани са различни класификации на данъците, като е обърнато особено внимание и са изследвани съотношенията и изменението за период от

5 години на преките и косвени данъци, републиканските и местни данъци. От таблицата представяща приходите в Консолидираната фискална програма на Република България за периода 2014-2018 г. се вижда, че основните данъчни приходи са от косвени данъци – 48%-50%, докато преките данъци носят 19% от приходите в изследвания период.

Приложение 48

Приходи в Консолидираната фискална програма за периода 2014-2018 г. (млн. лв.)

№	Показатели	2014 г.	2015 г.	2016 г.	2017 г.	2018 г.
1	Приходи, помощи и дарения	29409,10	32199,50	33959,40	35316,60	39650,90
1.1	Данъчно-осигурителни приходи	23027,80	24855,60	26902,70	29581,30	32235,50
1.1.1	Преки данъци	4275,90	4591,60	5037,30	5664,30	6132,50
1.1.2	Косвени данъци	11480,80	12450,50	13561,70	14532,50	15351,00
1.1.3	Приходи на социално и здравно осигуряване	6448,80	6947,10	7317,80	8365,20	9458,30
1.1.4	Други данъци	822,30	866,40	985,90	1039,30	1113,80
2	Неданъчни приходи	3459,90	3696,20	4150,10	4214,70	5302,30
3	Помощи и дарения	2921,40	3647,70	2906,60	1520,60	2113,00
4	Данъчни приходи без приходи от социални и здравни осигуровки	16579,00	17908,50	19584,90	21216,10	22777,20
5	% приходи от Косвени данъци в Данъчно-осигурителни приходи	49,86	50,09	50,41	49,13	47,62
6	% приходи от Преки данъци в Данъчно-осигурителни приходи	18,57	18,47	18,72	19,15	19,02
7	Данъчни приходи в централния и местните бюджети по данни на дирекция Данъчна политика на МФ	16577,93	17904,47	19583,86	21215,12	22777,28

Разглеждането на централните и местни данъци е свързано с данъчната децентрализация в България. Отбелязано е, че в основата на данъчната децентрализация лежат общоприетите в страните от Европейския съюз принципи на субсидиарност и на пропорционалност. Основното значение и цел на прилагането на принципа на субсидиарност се изразяват в предоставянето на известна независимост на йерархично подчинен орган по отношение на висшестоящ орган, по-специално орган на местно самоуправление, по отношение на орган на централната власт.

Сред основните резултати от прилагането на този принцип са промяната в Конституцията на Република България (чл. 141, ал. 2 и 3) през 2007 г., с която се предоставиха данъчни правомощия на общините и регламентирането на концептуалната рамка на разпределението на данъчните отговорности между централната и местната власт.

Въпреки така формулираните приоритети в областта на данъчната децентрализация обаче, изследвайки разпределението между местните данъчни приходи в общинските бюджети и трансферите от централната власт по данни от Консолидираната фискална програма на Министерството на финансите за периода 2014-2018 г., автора е показал, че местните данъци формират между 10,3% и 14,4% от общия обем на данъчните, неданъчни приходи и трансфери в общините в България за периода, докато трансферите формират между 62,3% и 72,7%.

Разглеждайки приходите в местните бюджети авторът отбелязва, че в тях постъпват 8 местни данъка и 10 местни такси. Съставът на тези данъци и такси и тяхното администриране са определени от Закона за местните данъци и такси

(ЗМДТ) и две наредби, които в съответствие със закона приемат общинските съвети. В дисертационния труд са представени основните параметри на местните данъци и такси и особеностите на тяхното администриране.

Сравнителният анализ на местните приходи и прегледът на практиката на данъчно облагане на местно ниво в страните членки на ЕС показва, че в страните от Европейския съюз, те са сходни с тази в България. В страните – членки, както и в България, голяма част от данъчните приходи се генерира от облагане на недвижимото имущество. От данните за таксата за битови отпадъци представени в Таблица 1 в дисертационния труд се вижда, че в повечето страни таксата за битовите отпадъци се определя на база количеството на отпадъците, измерено с различни методи. Прилага се правилото „замърсителят плаща“.

Таблица 1

Такса битови отпадъци в някои европейски страни (1998, 2000 г.)

№	Държава	Стойност в EUR	Обяснителна бележка (средно относително тегло оценено на 0,250 т/м ³)
1	България	Без връзка с количеството битови отпадъци	Изчислява се като % от собствеността
2	Чехия	15 - 20	Размери, според общините, при отчитане на всички разходи, честотата на обслужване, типа на контейнерите (в селата под 2 EUR/m ³)
3	Естония	16 - 43 (вкл. 18% от ДДС)	Според общината и типа на контейнерите
4	Унгария	7 - 25 (вкл. 25% от ДДС)	Според контейнера и честотата на обслужване, пониски размери за малките общини
5	Латвия	Няма данни	
6	Литва	8 - 30 (18% ДДС)	Според доставчика на услугата и общините
7	Полша	22 - 80	Според контейнера и честотата на обслужване, в някои общини подлежат на договаряне
8	Румъния	9/ на жител годишно	12.5 EUR/m ³ за бизнеса
9	Словакия	7 - 9	Според контейнера и честотата на обслужване (110/1100 литра), в Братислава за МПС – 30% повисоки
10	Словения	19 - 75 (вкл.8% ДДС)	Според общините, други размери за МПС
11	Австрия	53 /жител (средно) годишно	Размерите варират значително, според общините
12	Белгия	68 - 83/т	Такса за апартамент, в други общини базирани на обема
13	Дания	182/сем. годишно (средно) или 20-40/т	В 1996 такса определена от общините
14	Германия	35-100 /т	Определена, според броя на членовете на домакинство или обем на контейнера
15	Финландия	67 /т (средно)	В зависимост от качеството на обслужване
16	Франция	116 /т (средно)	7% годишно, ръст до 2002 до 163 EUR/t
17	Гърция	6 – 15 /т	-
18	Ирландия	2.5 /на контейнер (1995)	Различни схеми, определени от общините, вкл. маркиране на торбите
19	Италия	29 - 95 /жител годишно	В зависимост от размера на общините и района
20	Люксембург	n.a.	Такса за апартамент
21	Холандия	75 /т	Такса за апартамент
22	Норвегия	24 - 121/домакинство годишно	-
23	Португалия	6 – 15 /т	-
24	Испания	15 – 30 t	Зависи от качеството на обслужване

25	Швеция	102 /т годишно	Такса за апартамент и домакинство
26	Швейцария	Липсват данни	Такса за апартамент, в други общини базирани на фактически измерени количества
27	Великобритания	18 -33 /т	Финансирани чрез местните данъци

По информация от Министерството на финансите проучена от автора и обобщена в дисертационния труд, през 2016 г. приходите на местните власти като съотношение към БВП у нас достигат едва 7% при средно 15,6% за ЕС. Дори ако отчита разликата в общите публични приходи като част от БВП, разликата си остава чувствителна. В ЕС към местните бюджети се насочват над една трета от всички публични приходи (включително чрез трансфери от държавата), а у нас – по-малко от една пета.

Администрирането на данъците и таксите в съвременните условия при достигнатото ниво на развитие на информационните и комуникационни технологии е немислимо без използването на Информационни системи. В България администрирането на републиканските данъци и обслужването на данъкоплатците се осъществява от Националната агенция за приходите чрез Информационна система „Софтуер за управление на приходите“ (СУП). Местните данъци се администрат от общинските администрации посредством Информационни системи за местни данъци и такси. Към настоящия момент в страната се използват три такива системи интегрирани помежду си от Системата за обмен на информация (СОИ) на Министерството на финансите.

Изследвани са и са представени основните характеристики и възможности на СУП на НАП и възможните канали за комуникация с данъчната администрация.

В резултат на проучването и анализа на литературни и статистически източници в Глава първа са изведени следните изводи:

1. Данъчната политика в Република България е важен инструмент за регламентиране на макроикономическите пропорции в страната. След приемането на страната за член на Европейския съюз през 2007 г., тя пряко и косвено хармонизира данъчната си политика и законодателство с тези на ЕС, насочени към гладкото функциониране на единния пазар.

2. В страната е изградена и функционира съвременна данъчна система, в чиято основа са заложили общоприетите в Европейския съюз принципи на субсидиарност и на пропорционалност.

3. В България е реализирана реална данъчна децентрализация, която е основен елемент на финансовата децентрализация и разделението на властите в страната. Децентрализацията е осъществена както в данъчната политика, така и в данъчната администрация.

4. Съотношенията между местните данъчни приходи в общинските бюджети и трансферите от републиканския бюджет са показател, че в България все още съществува значителна централизация при финансирането работата на общините, което понякога е основа за въздействие върху тях от централната власт.

5. В данъчната система на Република България основните положения по регламентиране на местните данъци и такси са разгледани в Закона за местните данъци и такси, а установяването, обезпечаването и събирането – в Данъчно-осигурителния процесуален кодекс.

6. За определяне и регламентиране на местните данъци и такси в съответствие с изискванията на ЗМДТ всяка община приема Наредба за

определяне на размера на местните данъци и Наредба за определянето и администрирането на местните такси и цени на услуги.

7. Практиката на данъчно облагане на местно ниво в страните от Европейския съюз, е сходна с тази в България.

8. В страните-членки голяма част от местните данъчните приходи се генерира от облагане на недвижимото имущество.

9. Таксата за битовите отпадъци в страните се определя основно на база количеството на отпадъците, измерено с различни методи. Прилага се правилото „Замърсителят плаща“.

10. Приходите на местните власти като съотношение към БВП у нас за 2016 г. достигат едва 7% при средно 15,6% за ЕС.

11. В Закона за местни данъци и такси са регламентирани 8 данъка и 10 групи такси, които се определят и административат от общините и постъпват в общинските бюджети.

12. Използваната в страната информационна система за администриране на данъчните приходи от републиканските данъци „Софтуер за управление на приходите“ (СУП) покрива изискванията на данъчните закони и предоставя възможност на данъкоплатците своевременно да обслужват данъчните си задължения.

ГЛАВА ВТОРА. АНАЛИЗ НА ИНФОРМАЦИОННИТЕ СИСТЕМИ ЗА МЕСТНИ ДАΝЪЦИ И ТАКСИ В БЪЛГАРИЯ

Във втора глава са изследвани и представени използваните в общините информационни системи за местни данъци и такси, техните общи характеристики и електронни услуги.

Разгледано е развитието на механизираниото и автоматизирано администриране на местните данъци и такси в България. Чрез интервюта с участници и преглед на архивни документи е събрана информация с 50 годишна давност за първите разработки, документи и техника, с които стартира механизираниото на процесите по обслужване на местните данъци, а така също състава на тези данъци.

Началото на механизираниото администриране на местните приходи от данъци и такси в България е поставено през 1970 г. в град Пловдив. По решение на Министерство на финансите и задание на Градски народен съвет (ГНС) Пловдив, стартира проект за разработване на система за механично администриране и отчитане на местните данъци и такси в общината. Системата е базирана технически на немски сметачни машини „Аската“.

В изследването си по-нататък е показано, че развитието на механизираниото и автоматизирано администриране на местните данъци и такси преминава през няколко етапа, които са свързани с развитието на софтуерните и комуникационни технологии и промяната на структурите, обслужващи местните данъци и такси в България.

Отбелязано е, че през май 2008 г., по инициатива на общини, НСОРБ и Министерството на финансите с договор №264/30.05.2008 г. между Министерство на финансите и „Информационно обслужване“ АД за възлагане на допълнителен обем на дейности, към услугите по предмета на договор за обществена поръчка №177/03.04.2007 г., е възложено да се осъществи разработка „Усъвършенстване и поддръжка на Информационна система на общините – модул „Местни данъци и такси“ (за краткост наричана в текста Информационна система „Местни данъци и такси „Матеус“ и „ИСМДТ“). Така

стартира разработката на първата информационна система за местни данъци и такси от нов тип в България.

В дисертационния труд е показано, че проектът е съвместен труд. В него участват и експерти на НАП, които верифицират използваната методология. По проекта интензивно работи Националното сдружение на общините в Република България (НСОРБ), което участва в дефинирането на обхвата на продукта. Представители на различните общини също се включват в обсъждането на обхвата на системата. На практика, бизнес анализът до голяма степен е верифициран от общините.

Като резултат е разработен софтуер, предназначен за ползване от общините, внедряването, мигрирането и поддръжката на който са безплатни за тях. По този начин държавата инвестира в общините с цел постигане на ефект от мащаба – една централизирана инвестиция да има много приложения в много общини. Продуктът не е задължителен за общините, всяка може по своя преценка да ползва друга система.

За управлението на проекта, със заповед на министъра на финансите, е създадена работна група с участието на експерти от Министерството на финансите, НАП, НСОБ, „Информационно обслужване“ АД и някои общини.

Резултатът от това изследване показва, че развитието на процеса по автоматизация на администрирането на местните данъци и такси следва развитието на информационните и комуникационни техника и технологии (ИКТ) и е в съответствие с развитието на нормативната уредба в сферата на данъчното право и практика в България.

В изследването си авторът на дисертационния труд отбелязва, че употребата на ИКТ при предоставянето на услуги за гражданите и бизнеса е същността на електронното управление (поради неправилен превод наричано още „дигитално управление“, „електронно правителство“, „е-управление“, „онлайн управление“). Е-управлението създава предпоставки за предоставяне на интегрирани обществени услуги чрез интернет на бизнеса и гражданите 24 часа X 7 дни във всяка точка на света в различни сфери на живота, в това число и администрирането на данъците и обслужването на данъчните задължения.

Именно ръстът на ИКТ, глобализацията и превръщането на световната икономика в цифрова през последните две десетилетия са предпоставка и за развитие на електронните услуги в България в това число и електронни услуги при местните данъци и такси.

След изследване на развитието на електронните услуги в страната в формулиран извод, че в периода след 2014 г. в България е постигнат значителен напредък на административната и институционална рамка за електронното управление. Създадена е Държавна агенция „Електронно управление“ (ДАЕУ), приети и актуализирани са редица нормативни документи: Законът за електронното управление (ЗЕУ) и подзаконовата уредба към него, Законът за електронната идентификация и Правилникът за неговото приложение, Актуализираната стратегия за развитие на електронното управление в Република България 2019-2023 г., Пътна карта за нейната реализация и други. То изцяло е в съответствие с европейските документи за е-управление и препоръките на Европейската комисия към отделните държави-членки. Тези препоръки са насочени, основно, към постигане на ново ниво на активна, двустранна комуникация, както вътре в администрацията, така и между институциите и потребителите (хората и бизнеса), която чрез технологиите и процесите осигурява по-открит и прозрачен механизъм на управление.

Въпреки това обаче резултатите от изследването показват, че за 2018 г., едва 194 администрации (33% от общо 585 обхванати в изследването административни структури), предоставят електронни административни услуги.

На местно ниво картината не е по-различна. През 2018 г. едва 84 общински администрации предоставят електронни административни услуги. За местните администрации остава и проблемът с осигуряването на оперативна съвместимост на информационните системи и процеси. Така потребителят остава в периферията на процеса по административно обслужване, а електронните административни услуги продължават да бъдат „отдалечени“ от него и той губи време и средства, за да получи административно обслужване.

В същото време в съвременните информационните системи за местни данъци и такси и в частност в ИСМДТ „Матеус“ са разработени и реално се използват едни от първите електронни услуги за данъкоплатците – проверка за наличието или отсъствието на задължения и плащане на задължения по местни данъци и такси и директно плащане на задължения от сметките на гражданите в банка ДСК (директен дебит).

В резултат на изследването на развитието на електронните услуги за администриране и обслужване на задълженията по местните данъци и такси може да се каже, че те се разработват основно по искане на общините и НСОРБ. От 4 години държавата и МФ стимулират развитието на е-услугите в тази сфера, чрез промени в ЗМДТ и въвеждане на изискване определени дейности да се обслужват чрез електронен обмен между общините и държавни институции. Такива са:

- автоматизирана връзка между общините и Системата за обмен на информация (СОИ) на МФ за предоставяне ежедневна информация по чл. 5а на ЗМДТ. Предоставя се информация за:

1. Идентификационните данни за задължените лица по ЗМДТ;
2. Обектите на облагане с местни данъци и такси, данъчните им оценки и отчетните им стойности;
3. Правата на собственост и ползване върху обектите на облагане;
4. Данъчните облекчения и освобождавания по закона;
5. Размера на задълженията по видове данъци и такси, плащанията и непогасените задължения;
6. Данни от значение за определяне на таксата за битови отпадъци, като обхватът на данните се определя със заповедта по ал. 2;
7. Други данни от значение за определянето, обезпечаването и събирането на местните данъци и такси:

- автоматизирана връзка за обмен на информация между централизираната компонента в Министерството на финансите и регистъра на МПС на Министерството на вътрешните работи, чрез която ежедневно се извършва трансфер на данни от регистъра до информационната система за администриране на местните данъци и такси на съответната община;

- автоматизирана връзка за обмен на информация между ИС за електронно регистриране на извършените периодични прегледи на пътни превозни средства, поддържана от Министерството на транспорта, информационните технологии и съобщенията и Централизираната компонента к(СОИ) на МФ или с АИС за администриране на местни данъци и такси на общината;

- автоматизирана връзка през Централизираната компонента на системата (СОИ) на МФ, между общините и службите по вписванията и нотариусите за предоставяне на информация по чл. 51 ал.1 и 2 на ЗМДТ;

- автоматизиран обмен на информация по чл. 61с от ЗМДТ между Единната система за туристическа информация (ЕСТИ) и системите за администриране на местни данъци и такси в общините чрез посредничеството на Системата за обмен на информация, поддържана от МФ, относно броя на предоставените нощувки от местата за настаняване в конкретна община.

В изследването в тази глава на дисертационния труд е отделено внимание на използваните в момента Информационни системи за администриране на местните данъци и такси в общините на Република България.

Обобщени са основните изисквания и характеристики, на които трябва да отговарят тези системи:

- да са WEB базирани и да позволяват достъп и обслужване 7x24 часа;
- да позволяват обработка на значително обеми информация, като се отчитат разпоредбите на повече от 20 закона и се покриват изискванията и разнообразието в решенията на 265 общински съвети по приетите от тях наредби за местни данъци и за такси на общините;

- да притежават голям функционален и териториален обхват;
- да се осъществява миграция между трите системи, с цел реализация на решения на общините за смяна на използваната в момента система, изграждането на единна сметка на клиентите, и за импорт на данни към централизирания модул (СОИ);

- да обезпечават съответствие между организацията на работа на системата и изискванията, нормите и правилата, установени от законите, общинските наредби и нормативните документи, свързани с администрирането на МДТ;

- да предоставят възможност за бързо модифициране при евентуална промяна на законодателството;

- да автоматизират работните процеси по администриране на приходите от местни данъци и такси;

- да осигуряват взаимодействие и обмен с външни институции (общини, МФ, НАП, МВР, ИААА, банки, посредници и др.);

- да отговарят на условията за протичане на нормален процес на работа, както в локален режим, така и като част от Системата за обмен на информация (СОИ) на Министерството на финансите;

- да осигуряват висока сигурност и надеждност на системите и комуникациите и защита на личните данни на данъкоплатците и потребителите;

- да дават възможност за реализиране целите на електронното управление в България, в сферата на местните данъци и такси;

- да предоставят информация за обобщени данни и отчети на упълномощените местни и централни органи.

Обобщени са минимално задължителните характеристики и функциите, чрез които те се реализират и които имат задължителен характер:

- Поддържане на регистър на лицата, клиенти на общината (местни и чуждестранни физически и юридически лица);

- Обработка на декларациите, изисквани от ЗМДТ, подадени по различни канали, в т.ч. за „Матеус“ през портала на НАП;

- Определяне на задълженията – данъчни оценки, данъци, такси, лихви, санкции;

- Обработка на плащанията – касови и безкасови плащания, от единични приходни документи или масови плащания (чрез трансфер на файлове от банки, пощи), плащания направени по интернет;
- Поддържане на счетоводна система и единна сметка на клиента;
- Поддържане на връзки с информационните системи на банките и други посредници;
- Предоставяне услуги на клиентите – издаване на удостоверения и други документи;
- Контролно-ревизионна дейност;
- Събиране на просрочени задължения;
- Обжалване;
- Организация на документооборот и архив на документите;
- Печат на съобщения на данъкоплатците;
- Връзка с други информационни системи (на локално и национално ниво, вътрешни и външни, по отношение на общината);
- Електронни услуги за населението и бизнеса на локално ниво и чрез Централизираната компонента (СОИ).

В изследването на функциониращите системи в сферата на местните данъци и такси в общините са разгледани и представени характеристиките на трите използвани в момента системи:

1. Информационна система на общините, модул Местни данъци и такси „Матеус“.

2. Интегрирана информационна система за управление на община ИМЕОН, Модул местни данъци и такси.

3. Информационна системата „АКСТЪР Местни данъци и такси“.

В резултат на изследването в глава втора са изведени следните основни изводи:

1. Началото на механизираното администриране на местните приходи от данъци и такси в България е дадено през 1970 г. По решение на Министерство на финансите и със задание на Градски народен съвет (ГНС) Пловдив стартира проект за механизирание и автоматизиране на процеса по аналитичното и синтетично отчитане на задълженията на лицата в данъчния картон.

2. Развитието на Информационните системи за местните данъци и такси в България следва развитието на информационните и комуникационни технологии и реформите в структурата и правомощията на държавните органи обслужващи местните данъци и такси.

3. След предоставянето на пълни правомощия на общините по администрирането на местните данъци и такси в България в началото на 2006 г. Министерството на финансите, НАП и НСОРБ съвместно с общините инициират разработването и внедряването на съвременна информационна система за администриране на местните данъци и такси. Системата покрива изцяло изискванията на ЗМДТ и се предоставя безплатно на общините.

4. Информационна система на общините – модул „Местни данъци и такси“ „Матеус“ е разработена и се използва в момента в повече от 220 общини в страната.

5. Развитието на електронното управление в България следва препоръките на Европейската комисия към отделните държави-членки за постигане на високо ниво на активна, двустранна комуникация вътре в администрацията и между институциите и потребителите (хората и бизнеса),

която чрез технологиите и процесите да осигурява по-открит и прозрачен механизъм на управление.

6. Обхвата на електронните услуги за населението и бизнеса в България все още е недостатъчен, особено на ниво общински администрации. Потребителят остава в периферията на процеса по административното обслужване. Електронните административни услуги са все още „отдалечени“ от него и той губи време и средства, за да получи административно обслужване.

7. В Закона за местни данъци и такси са регламентирани основните електронни услуги, които трябва да предоставят внедрените в общините информационни системи за местни данъци и такси.

8. В общините в България в момента са внедрени и функционират три информационни системи за администриране на местните данъци и такси. Това са Информационната система на общините – Модул местни данъци и такси „Матеус“, Информационната система „АКСТЪР Местни данъци и такси“ и Интегрирана информационна система за управление на община ИМЕОН, Модул местни данъци и такси.

9. Използваните в общините Информационни системи за местни данъци и такси имат общи характеристики и покриват изискванията на Закона за местни данъци и такси.

ГЛАВА ТРЕТА. МЕТОДИКА ЗА УСЪВЪРШЕНСТВАНЕ НА ИНФОРМАЦИОННАТА СИСТЕМА ЗА ОБЩИНИТЕ – МОДУЛ МЕСТНИ ДАΝЪЦИ И ТАКСИ

При изследването на разглеждания в дисертационния труд проблем се използва основно Функционално-технологичния (процесен) подход, който групира функциите по процеси – последователност от функции, обединени в технологични вериги или по етапите на приемане управленски решения. Например, процес по приемане и обработка на декларации, процес по плащане на данъчните задължения и други. Посочва се, че този подход е използван и при разработката, внедряването, усъвършенстването и поддръжката на Информационната система за общините – модул „Местни данъци и такси“ (ИСМДТ) „Матеус“, в който докторантът участва на определен етап като ръководител на проект и член на работната група по местни данъци и такси към Министерството на финансите.

Основните принципи на процесния подход са:

- Организацията не е множество от отдели, цехове и звена, а съвкупност от бизнес процеси и дейността трябва да обслужва тези бизнес процеси;
- Не конкретните услуги за данъкоплатците, а процесите по тяхното създаване носят на организацията дългосрочен ефект;
- Ключовите показатели за общините (издръжка, качество, бърза реакция, гъвкавост и т.н.) зависят от усъвършенстване на процесите, преодоляване на тяхната фрагментарност и разпокъсаност (технологическа, информационна, организационна).

При този подход при изследването са използвани следните методи:

- Изучаване на нормативната уредба в страната и в общините, свързана с обслужването на местните данъци и такси;
- Интервюта с експерти от общините и НАП;
- Проучване на дейностите по администрирането на МДТ в общините;
- Привличане на експерти от НСОРБ при набирането на информацията от общините, нейният анализ и обработка;

- Разделяне на системата на основни функционалности (ядро с минимален обхват) и допълнителни функционалности (разширен обхват);
- Определяне обхвата на ядрото на ИСМДТ, равен или по-голям от обхвата на старата система (в случая системата работеща под DOS);
- Описание на процесите по администриране на МДТ и съставяне на техническо задание и план график за разработката на ядрото на системата;
- Разглеждане и обсъждане на заложените параметри със специалисти от МФ, НАП, НСОРБ и общини (в случая създадената Работна група към МФ);
- Разработка на функционалностите от обхвата на ядрото, тестване върху опитен модел;
- Внедряване в няколко пилотни общини, извършване на миграция на данните от старата система в новата (често по метода на пробите и грешките), въвеждане в пробна и реална експлоатация в пилотните общини. Наблюдение на работата на системата в пилотните общини;
- Представяне на резултатите и обсъждане със специалисти от МФ, НАП, НСОРБ и общини. Анкети със специалисти от пилотните общини;
- Миграция на данните и внедряване в общини, извън пилотните, в това число и миграция от другите работещи в страната информационни системи за администриране на местните данъци и такси;
- Развитие на ядрото от система с минимално необходимия обхват към система с разширен обхват, достатъчен за автоматизирането на цялостната дейност по МДТ в общината;
- Разработване и внедряване на централизираната компонента (СОИ) работеща в Министерството на финансите;
- Разработване на системи за обмен на данни с други външни системи;
- Разработване на електронните услуги за данъкоплатците;
- Текуща поддръжка и развитие на системата.

Този методически подход на изследване и реализация на ИСМДТ „Матеус“ докторантът предлага да се използва и при проектиране и изследване на подобни на разглежданата в дисертационния труд като функционалност и обхват системи.

Информационна система „Местни данъци и такси „Матеус“ е изградена и се развива по проект на Министерството на финансите и е предназначена за автоматизиране работата на ръководителите и служителите в отделите и дирекциите „Местни данъци и такси“ в общините, Министерството на финансите и НАП и за предоставяне на електронни услуги за данъкоплатците и други информационни системи, в съответствие с изискванията на Закона за местните данъци и такси и Данъчно процесуалния кодекс. ИСМДТ „Матеус“ е внедрена и успешно функционира в над 220 общини в страната.

При изследването на Информационната система на общините модул Местни данъци и такси (ИСМДТ) „Матеус“ са разграничени следните направления:

- Изследване на функционалната структура;
- Изследване на архитектурата на системата;
- Изследване на регистри, класификатори и номенклатури;
- Изследване на логическия и физическия модел на базата данни;
- Изследване на исторически данни и архивиране;
- Изследване на програмно-техническото осигуряване;
- Изследване на миграцията на данни;
- Изследване на поддръжката на системата;

- Изследване на обученията;
- Изследване на електронните услуги в ИСМДТ „Матеус“.

Определящ фактор при изследването, а и преди това при изграждането, внедряването и функционирането на системата, са нейният обем и сложност.

При изследването на обхвата на системата функциите са групирани по следния начин:

1. Поддържане на регистър на лицата, клиенти на общината (местни и чуждестранни физически и юридически лица).
2. Обработка на декларациите, изисквани от ЗМДТ, подадени по различни канали, в т.ч. през електронния портал на НАП, след договор с общината.
3. Определяне на задълженията – данъчни оценки, данъци, такси, лихви.
4. Обработка на плащанията – касови и безкасови плащания, от единични приходни документи или масови плащания (чрез трансфер на файлове от банки), плащания през електронни системи за плащане – ПОС, виртуален ПОС, посредници, електронни портали на банки, директен дебит.
5. Поддържане на счетоводна система и единна сметка на клиента.
6. Предоставяне услуги на клиентите – издаване на удостоверения, и други документи.
7. Проверка за наличие или липса на задължения през различни информационни канали.
8. Контролно-ревизионна дейност.
9. Събиране на просрочени задължения.
10. Обжалване.
11. Документооборот и архив на документите.
12. Печат на съобщения на данъкоплатците.
13. Онлайн проверка и плащане за задължения чрез финансови институции, с които общината работи – посредници.
14. Връзка с други информационни системи (на локално и национално ниво, вътрешни и външни по отношение на общината – НАП, ЕСГРАОН, ТЕЛК, Социално подпомагане, служби по вписванията, нотариуси, ЕСТИ на министерството на Туризма, вътрешни системи на общините).
15. Обмен на информация при необходимост между локалните общински системи чрез интерфейси към централната компонента (СОИ) на Министерството на финансите.
16. Ежедневен обмен на информация, в съответствие с изискванията на ЗМДТ на локалните общински системи чрез интерфейси към централизирания модул в Министерството на финансите с други външни системи – МВР (КАТ), ИААА, ЕСТИ и други.
17. Онлайн справка за задълженията на физическите и юридически лица с възможност на плащане през виртуален ПОС.
18. Прогнозни справки за следващи години за събираемостта по различните данъци при различни коефициенти, които могат да бъдат променяни от общината.
19. Функции на централизирана компонента на продукта, наричана на различни етапи на проекта и в дисертационния труд още Система за обмен на информация (СОИ) на Министерството на финансите, национална компонента на системата в Министерството на финансите.
20. Други функции.

В дисертационния труд се подчертава, че ИСМДТ „Матеус“ притежава, както голям функционален, така и голям териториален обхват:

- Работи еднакво добре на територията на цялата страна, в общини с различен брой население, предприятия и административно деление. Към края на 2018 г. населението на София е 1 328 120, Пловдив – 346 893, Перушица – 47 666, Лъки – 2 531 и други;

- Позволява обслужването на място на клиентите, както в една сграда, така и в няколко териториално отдалечени сгради, намиращи се както в едно населено място, така и в няколко населени места, включително работа в отдалечени фронт-офиси или кметства на общината;

- Позволява outsourcing на обслужването – хостване и осигуряване на пълна ИТ поддръжка на общината от специализирана организация – външен доставчик на услуги;

- Позволява групиране на ИТ дейностите на няколко общини – хостване и осигуряване на пълна ИТ поддръжка на няколко общини от друга община, разполагаща с необходимите ресурси (обучени кадри, хардуерно оборудване, комуникации и др.);

- Осигурява възможност за обслужване в условията на Клауд хостинг, което води до намаляване на инвестициите на общината;

- Реализирана е единна методология, унифицираща дейностите на общините по администрирането на местните данъци и такси в различните общини;

- Централизирано поддържане на актуални версии на софтуера, еднакви за всички общини използващи системата.

Важни за общините използващи системата са и следните функции на ИСМДТ, които гарантират нейното лесно обслужване:

- Осъществява миграция на данните от информационните системи на НАП (работеща под DOS), Интегрирана информационна система за управление на община ИМЕОН, Модул местни данъци и такси и Информационна системата „АКСТЪР Местни данъци и такси“, към ИСМДТ „Матеус“ с цел изграждането на единна сметка на клиентите;

- Организацията на работа на системата съответства на реда и правилата, установени от законите и нормативните документи, свързани с администрирането на МДТ;

- Предоставя възможност за модифициране на системата при промяна на законодателството на страната или нормативната база на общината;

- Автоматизира работните процеси по администриране на приходите от местни данъци и такси, като използва съвременни технологични средства за развой и поддръжка;

- Отговаря на условията за протичане на нормален процес на работа, както в локален режим, така и като част от централизираната система на МФ (централизирания модул).

- Не натоварва общините с допълнителни разходи за лицензи и специализирани технически и комуникационни устройства;

- Осигурява висока сигурност и надеждност на системите и комуникациите, а така също защита на личните данни на потребителите и данъкоплатците.;

- Обезпечавя защита на информацията чрез надеждна система за разпределение на правата и достъпите на потребителите в общината и контрол върху логовете;

- Предоставя информация за обобщени данни и отчети на упълномощените местни и централни органи;

- Предоставя възможност за реализиране целите на електронното управление в България, в сферата на местните данъци и такси, чрез реализация на интерфейси в локалната и централна компоненти към различни информационни системи и публичен интерфейс към данъкоплатците;

- Предоставя възможност за осъществяване на връзка чрез вътрешен интерфейс към други информационни системи в общината.

В резултат на изследването са формулирани следните основни изводи по Глава трета на дисертационния труд:

1. Информационната система на общините, модул Местни данъци и такси „Матеус“ е внедрена и успешно функционира в над 220 общини в страната.

2. Със своя широк обхват и функционалност, ИСМДТ „Матеус“ може да се нарече съвременна, модерна информационна система, автоматизираща дейностите по администриране на МДТ в общините в съответствие с действащото в страната законодателство.

3. Реализирана е единна Информационна система, (състояща се от локална и от национална компонента (СОИ) на МФ), унифицираща в национален мащаб събирането, анализа и представянето на информацията по администрирането на местните данъци и такси.

4. Реализирана е унифицирана система, работеща успешно в общините София, Пловдив, Варна, Сопот, Куклен и др., независимо от разликата в размера на общините и обема на обработваната информация и съхранени данни.

5. Реализирана е, в известна степен възможност за избор на варианти за изчисляване на дължимите такси, в съответствие с решенията на Общинския съвет в някои общини.

6. Улеснена е работата на общинската администрация в структурите на местните данъци и такси в ежедневната им работа, както и контролът по изпълнение на задълженията им.

7. В системата са предоставени средства за формиране на отчети, анализ на информацията и приемане на управленски решения на местно и национално ниво.

8. Създадени са условия за прогноза и анализ на локално и национално ниво на постъпленията, събираемостта и разходите на общините и вземане на управленски решения по оптимизиране на администрирането на дейността на общините.

9. Създадени са условия за обобщаване на национално ниво на информацията, постъпваща от отделните общини, с цел анализиране, прогнозиране и съпоставяне на постъпленията, събираемостта и разходите на общините, а така също и разпределението на субсидиите между тях.

10. Автоматизирани и оптимизирани са работните процеси свързани с дейностите по администрирането на МДТ.

11. Постигнато е по данни на общината повишение на постъпленията в общинските бюджети.

12. Повишено е качеството на обслужване на данъкоплатците – клиенти на общините.

13. Реализирани са редица функции, които улесняват достъпа на лицата до информацията в системата и позволяват проверка на задълженията и плащания по различни канали – банки, посредници (Български пощи, ерау, есурау, картодържатели), ПОС, в това число и виртуални такива. Към момента са реализирани връзки с 50 посредника.

14. ИСМДТ реализира единна методология по прилагане на новото законодателство и администрирането на МДТ.

15. ИСМДТ е изградена с най-съвременни технологични средства, осигуряваща адаптивност в непрекъснато променяща се среда. Създадени са надеждни системи за защита и съхранение на историческите данни и тяхното архивиране, необходими за нормалното функциониране на системата. Модулът за миграция позволява безпроблемно мигриране на данни от функциониращите в момента в общините информационни системи за местни данъци и такси.

16. ИСМДТ „Матеус“ обезпечаваша защита на информацията чрез надеждна система за разпределение на правата и достъпите на потребителите в общината и контрол върху логовете, а така също защита на личните данни на данъкоплатците в съответствие с изискванията на Общия регламент за защита на личните данни на ЕС - GDPR.

17. Поддръжката на системата гарантира нейната безпроблемна работа и бързо отстраняване на проблеми и несъответствия при необходимост.

18. Внедряването на ИСМДТ „Матеус“ гарантира на общините минимизиране на разходите по обслужване на Местните данъци и такси чрез необвързаност с лицензи, минимизиране на изискванията за техническа обезпеченост, която следва да се осигури от общината, включително непрекъсната интернет свързаност на една от машините, отговаряща за автоматичните трансфери и проверки с МФ, както и статичен IP адрес за осъществяване на връзката.

19. Информационната система на общините, модул Местни данъци и такси „Матеус“ е динамична система, която може да се развива и усъвършенства в съответствие с изменението на нормативната уредба и в посока развитие на електронните услуги.

20. Изградената двукомпонентна Информационна система за администриране на местните данъци и такси „Матеус“, състояща се от локална компонента и централизирана компонента (СОИ на МФ), към момента решава голяма част от проблемите по управлението на общинските приходи в частта на приходите от местни данъци и такси. Недостатъчно развитие в системата към момента има в сферата на предоставяните електронни услуги и дигитализацията на процесите.

21. Представената методика на анализа, структурата, обхватът и функционалностите на Информационната система на общините, модул Местни данъци и такси „Матеус“ могат да се използват при проектирането и разработката на информационни системи за администриране на местните данъци и такси на локално общинско ниво.

ГЛАВА ЧЕТВЪРТА. ВЛИЯНИЕ НА УСЪВЪРШЕНСТВАНАТА СИСТЕМА ЗА МЕСТНИ ДАΝЪЦИ И ТАКСИ (ИСМДТ) „МАТЕУС“ ВЪРХУ ИКОНОМИКАТА НА ПРЕДПРИЯТИЯТА

В тази глава на дисертационния труд се изследват някои проблеми на определянето и администрирането на местните данъци и такси, влиянието им върху икономиката на предприятията, възможностите за развитие на системата, в това число в посока обслужване на данъчните задължения и подпомагане на бизнеса при вземането на управленски решения.

Разгледана е структурата на постъпленията в бюджетите на общините и е показано, че както на национално ниво така и в бюджетите на малките, средни и

големи според броя на населението общини трансферите от централното правителство значително превишават местните данъчни приходи.

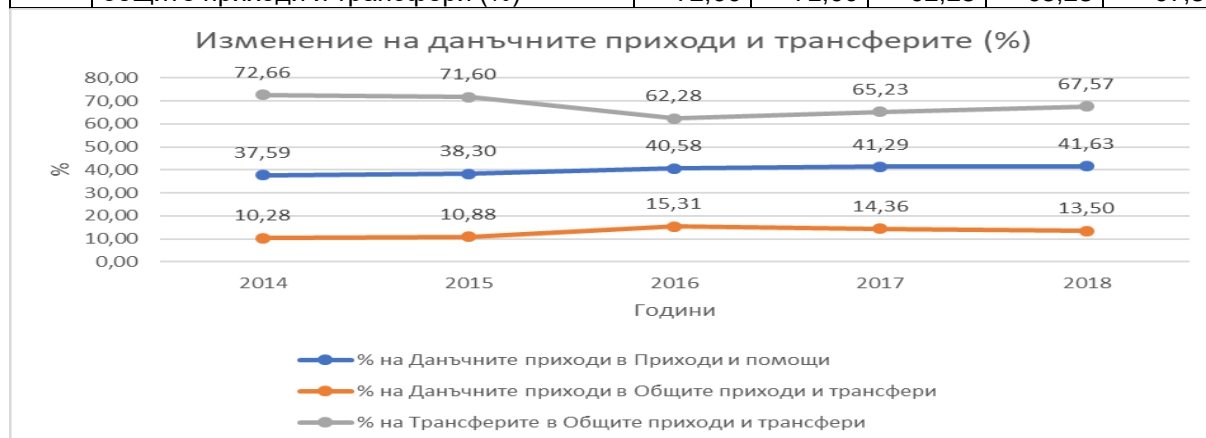
По данни на Министерството на финансите за 2018 г., трансферите от държавата към общините (само общинските бюджети, без европейските средства), са в рамките на 4,9 млрд. лв., а общо собствените приходи на общините са едва 2,4 млрд. лв. (*Приложение 49*). Разбивката на тези 2,4 млрд. лв. показва, че по-голяма част са неданъчни приходи – близо 1,3 млрд. лв., спрямо едва 989 млн. лв. данъчни приходи. За 2020 г. предвидените от държавата трансфери за общините са в размер на 4,2 млрд. лв., което представлява увеличение от 460 млн. лв. или ръст от близо 13% спрямо 2019 г.

Тази структура на постъпленията в общинските бюджети и трансферите е относително постоянна през годините, което означава, че всички стъпки за повече данъчни правомощия и малки нови общински данъци са имали ограничен ефект. Дори и след въвеждането на Туристическия данък през 2011 г. и данъка върху таксиметровите превози през 2017 г. не се забелязва особена промяна в структурата на постъпленията в бюджетите на общините.

Таблица 3

Изменение на данъчните приходи и трансфери (млн. лв., %)

№	РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ	Години				
	Местни бюджети	2014	2015	2016	2017	2018
1.	Приходи и помощи	1 911,8	1 976,5	2 157,4	2 240,5	2 376,0
1.1	Данъчни приходи	718,6	757,0	875,5	925,0	989,0
1.1.1	Данък върху доходите на ФЛ	13,1	12,1	16,7	21,9	20,6
1.1.2	Други данъци	705,5	744,9	858,8	903,1	968,4
1.3	Неданъчни приходи	1 130,0	1 174,3	1 232,4	1 271,5	1 334,8
1.4	Помощи и дарения	63,1	45,2	49,4	44,0	52,1
2.	Трансфери от Централното правителство (нето)	5 081,7	4 982,4	3 562,5	4 202,4	4 951,0
3.	Общо приходи, помощи и трансфери	6 993,5	6 958,9	5 719,9	6 442,9	7 326,9
4.	Относителен дял на данъчните приходи в Приходи и помощи (%)	37,59	38,30	40,58	41,29	41,63
5.	Относителен дял на данъчните приходи в общите приходи и трансфери (%)	10,28	10,88	15,31	14,36	13,50
6.	Относителен дял на трансферите в общите приходи и трансфери (%)	72,66	71,60	62,28	65,23	67,57



Фигура 2. Изменение на данъчните приходи и трансферите (%)

При такъв относително нисък дял на собствените приходи на общините е трудно те да отделят средства, въпреки правомощията, които дава ЗМДТ на кметовете, за данъчни преференции на определени предприятия – основни данъкоплатци в общината.

В процеса на изследването е разгледана и структурата на приходите от данъци и такси в общините за страната. По данни на МФ за 2016 г., представени в *Таблица 3* се вижда, че неданъчните приходи за 2016 г. са на обща сума 1232 млн. лв., а данъчните приходи – 876 млн. лв. За същата година в структурата на данъчните приходи водещи са:

- данък върху недвижимите имоти – за страната 306 млн. лв.;
- данъкът върху превозните средства – 281 млн. лв.;
- данъкът при възмездно придобиване на имущество – 253 млн. лв.

Тези имуществени данъци носят над 95% от всички данъчни приходи, докато другите местни данъци остават далеч назад – патентен (17 млн. лв.) и туристически (19 млн. лв.). Неданъчните приходи (1,2 млрд. лв. за 2016 г.) са доминирани от таксата за битови отпадъци (553 млн. лв.), следвана от приходите и доходите от общинска собственост (260 млн. лв.). На практика, собствените приходи на общините са силно зависими от имуществените данъци и такси – данъци върху собствеността и сделките с имущество, както и от таксата върху битовите отпадъци, която отново е обвързана с имуществото.

Тези резултати се потвърждават и от данните за структурата на приходите за няколко общини представени в *Таблица 4*. Тя е съставена на база приложения №№39-62 на дисертационния труд, в които са представени данни за касовото изпълнение на общински бюджети за периода 2015-2019 г. Данните са за избрани общини, представители на големи, малки и средни общини, според брой населението и са публикувани на сайтовете на общините.

Таблица 4

Структура на приходи от данъци и такси в местните бюджети (хил. лв., %)

№	Данъци	Общини						
		София	Пловдив	Асеновград	Търговище	Родопи	Марица	Перушица
1.	Недвижими имоти	101480	21370	948	979	526	1320	30
2.	Превозни средства	77119	15986	2050	1632	1283	919	107
3.	Придобиване на имущество	98027	15336	950	970	839	762	21
4.	Патентен	5026	899	182	103	211	12	4
5.	Общо данъци	283739	53944	4150	3702	2684	3017	165
6.	ТБО	198424	31207	3196	3638	1608	2839	156
7.	Собствени приходи	606533	128492	13431	11593	6309	7659	614
8.	1/7	16,73	16,63	7,06	8,44	8,34	17,23	4,89
9.	2/7	12,71	12,44	15,26	14,08	20,34	12,00	17,43
10.	3/7	16,16	11,94	7,07	8,37	13,30	9,95	3,42
11.	4/7	0,83	0,70	1,36	0,89	3,34	0,16	0,65
12.	5/7	46,78	41,98	30,90	31,93	42,54	39,39	26,87
13.	6/7	32,71	24,29	23,59	31,38	25,49	37,07	25,41
14.	Население (хиляди)	1328	347	61	54	30	31	5

Както при имуществените данъци, така и при таксата за битови отпадъци, основната тежест се носи от бизнеса, който реализира основните данъчни и неданъчни приходи в общинските бюджети.

При такива обеми на данъчните и неданъчни приходи единствената възможност за увеличаване на приходите е увеличението на данъците и таксите. Позовавайки се на информацията от изследване на Института за пазарна

икономика, авторът показва, че за периода между м. април 2012 г. и м. юни 2016 г. са идентифицирани 107 случая на намаляване на местни данъци и такси и 209 случая на увеличаване. От тях увеличения на данъка, касаещи юридическите лица са – при данък недвижими имоти – 58 при 7 намаления, възмездно придобиване съответно 36 увеличения и 5 намаления.

Отчитайки резултатите от изследването на структурата на постъпленията в общинските бюджети и на данъчните приходи в тях, авторът стига до извода, че реалната финансова децентрализация в Република България е по-скоро декларация, отколкото реалност. При такава структура на местните бюджети, в която трансферите от централния бюджет преобладават значително над собствените приходи, може да се каже, че възможностите на общините за стимулиране на бизнеса на местна основа със собствени средства са много малки. Въпреки правомощията, които ЗМДТ дава на кметовете и на общинските съвети те са с „вързани ръце“, поради незначителната сума на местните приходи, с които се разпореждат.

В тази глава е обърнато внимание и на влиянието на местните данъци и такси върху икономиката на предприятията. Изследвайки влиянието на местните данъци и такси върху някои решения в структурната и финансова политика на предприятията докторантът разглежда данъчните ставки и данъчните основи на основните местни данъци в общините Столична, Пловдив, Марица и Родопи. При това изследване се изхожда от разбирането, че:

- данъчната политика е важен инструмент за регламентиране на макроикономическите пропорции в България;
- чрез местните данъци и такси, могат да се регулират и някои миграционни, социални и икономически процеси, както за населението, така и за предприятията.

Изследването показва, че по отношение на данъка върху недвижимите имоти, данък при придобиване на имущество от дарения и по възмезден начин, данъка върху превозните средства за юридическите лица, патентния данък и туристическия данък, данъчните ставки в Община Пловдив и Столична община са по-високи, в някои случаи значително, от тези в общините Родопи и Марица. При данъка върху превозните средства ставките в София са по-ниски от тези в Пловдив. Всичко това води до хипотезата, че в региона на Пловдив може да се наблюдават процеси на „данъчна миграция“ на предприятията.

С цел изследването за наличие на елементи на „данъчна миграция“ на предприятията и релокация на производствени фактори между общините авторът предлага методика, която включва анализ на няколко фактора:

1. Определяне на вида на данъците и таксите, които да се включат в изследването.
2. Сравнителен анализ на абсолютните значения на данъчните ставки по определените данъци в разглежданите общини.
3. Сравнителен анализ на относителния дял на данъците и таксите в общия обем на приходите на изследваните общини по ЗМДТ.
4. Сравнителен анализ на относителния дял на данъците и таксите в общия обем на приходите на общината.
5. Анализ на инфраструктурата в разглежданите общини и миграцията на работната сила.
6. Анализ обслужването на местните данъци и такси в общините.

Използвайки тази методика с конкретни факти и числа докторантът доказва, че в региона на град Пловдив са налични елементи на „данъчна

миграция“ на предприятията и релокация на производствени фактори от община Пловдив към съседните общини Родопи и Марица. Това от своя страна се отразява на приходите от тези данъци за община Пловдив.

В Таблица 6 е показан относителния дял на приходите от данъка върху превозните средства в собствените приходи за общините Пловдив и Родопи. Забелязва се, че относителният дял на този данък в община Родопи е по-висок от този в община Пловдив, което подсказва, че е необходимо в бъдеще да се извърши по-задълбочено изследване с цел установяване на причините за тези съотношения.

Таблица 6

Относителен дял на данъка върху превозните средства
в собствените приходи, (%)

№	Община	Години			
		2016	2017	2018	2019
1.	Пловдив	12,44	13,01	13,70	14,77
2.	Родопи	19,60	18,54	20,40	16,17

Особено показателен в тази посока е примера с големите транспортни предприятия в община Пловдив – „ПИМК“ ООД, „Петко Ангелов БГ“ ЕООД и „АИТ Интернешънъл транспорт“ ЕООД, които разполагат със значителен автомобилен парк, поради което размерът на данъка оказва съществено влияние върху финансите им. Поради това собствениците са регистрирали дъщерни фирми в съседните общини, в които са регистрирани основните им активи, в това числи значителният им автомобилен парк.

Като заключение по изследвания проблем авторът отбелязва, че общинските съвети по отношение на данъчната миграция трябва да отчитат факта, че когато оценяват преимуществата и недостатъците на дадена територия, както физическите лица, така и предприятията се интересуват не само от общото данъчно бреме, но също така и от равнището на предлаганите публични услуги и възможности за получаване на допълнителни приходи и облекчаване на общуването с общинските структури. Следователно, за да бъдат конкуренти с други териториални единици, местните власти трябва да предлагат не обезателно по-ниски данъци, а по-висок фискален и управленски резидиум („остатък“).

В дисертационния труд е формулирано понятието „Управленски резидиум“ и е разработена методика за неговото определяне и изчисляване.

Особено място в изследването е отделено на анализа на проблемите при определянето на такса битови отпадъци и влиянието ѝ върху управленските решения на предприятията.

Предприятията плащат тази такса без значение дали са производители или доставчици на услуги, стига да има физическо присъствие (офис, склад и др.) в съответната община.

Анализът на тежестта на таксата за битови отпадъци върху бизнеса в дисертационния труд е извършен в три направления:

1. Анализ на размера на таксата в съседните общини, която оказва влияние върху „данъчната миграция“ между тях.

2. Анализ на използването на приходите от такса битови отпадъци в общините.

3. Анализ на начините на изчисляване размера на таксата за бизнеса според изискванията на Закона за местни данъци и такси.

Анализът на размера на таксата в съседни общини е показан на база сравнение между размера на таксите за общини Пловдив и Марица. Сравнението показва, че няма съществено различие, когато таксата се определя на база бройки и видове съдове, които се ползват и кратност на вдигане.

Анализът на използването на приходите от тази такса на база доклади на Сметната палата показва, непрекъснато нарастване на размера на таксата за битови отпадъци, което не е обвързано с нарастване на разходите за дейностите по чл. 62 от ЗМДТ, а цели осигуряване на средства за други дейности, които не са финансирани в достатъчна степен.

Изследването на начина на определяне на такса битови отпадъци за предприятията показва наличие на значителни недостатъци, които съществено се отразяват на икономиката на предприятията.

Причините за това са няколко, но основните са две:

1. В чл. 67 на ЗМДТ, ал. 4 е записано, че количеството битови отпадъци е водеща основа за определяне на размера на таксата за битови отпадъци. Наличните методики, които се използват в общините не могат да отчетат точно количеството битови отпадъци, които генерират предприятията и поради това в някои общини те заплащат доста високи такси.

2. Приетите от ЗМДТ и регламентирани в общините с наредби по чл. 9 на закона, методи за определяне размера на ТБО на база данъчна оценка или отчетна стойност, практически превръщат таксата в имотен данък. В резултат на това, високотехнологични предприятия със скъпо оборудване, генериращи минимални количества отпадъци биват „наказвани“ да плащат в пъти по-голяма ТБО, поради по-високата отчетна стойност на активите им.

Позовавайки се на официални данни от изследване на Българската стопанска камара, проведено през 2016 г. за събраните като количество битови отпадъци на едно лице по отделни общини в България, авторът на дисертационния труд стига до извода, че те варират в изключително широки (понякога будещи основателни съмнения за грешки) граници – от 52 до 2 968 кг – (Таблица 7).

Таблица 7

Количество депонирани битови отпадъци по общини и години

№	Община	Количество битови отпадъци по години (кг/1 лице)					
		2010	2011	2012	2013	2014	2015
1.	Асеновград	470	268	210	243	274	571
2.	Калояново	462	375	433	397	434	394
3.	Карлово	449	375	433	632	375	353
4.	Лъки	470	268	210	32	36	244
5.	Марица	470	375	433	390	496	459
6.	Пловдив	470	375	433	603	576	628
7.	Родопи	470	375	433	582	518	421
8.	Сопот	450	268	433	429	355	370
9.	Несебър	1244	2068	2184	1922	1400	1201
10.	Приморско	670	766	805	1052	2301	2968
11.	Столична	282	238	207	433	465	481
12.	Казанлък	347	338	348	187	134	88
13.	Добрич-селска	414	352	373	288	230	52
	Общо за страната	405	378	342	434	440	421

По същия начин се различават и сумите, които определят цената на тон битови отпадъци (Таблица 8) и заплатените от едно лице суми такса за битови отпадъци (Таблица 9).

Таблица 8

Приходи от ТБО на един тон отпадъци по общини и години (лв./т)

№	Община						
		2010	2011	2012	2013	2014	2015
1.	Асеновград	76	157	184	170	105	79
2.	Калояново	77	99	95	88	82	98
3.	Карлово	67	90	76	54	178	136
4.	Лъки	1302	2776	3661	25439	26463	4023
5.	Марица	10	9	10	10	10	9
6.	Пловдив	5	8	6	5	5	5
7.	Родопи	26	41	35	31	36	49
8.	Сопот	90	190	89	83	168	162
9.	Несебър	313	201	176	202	261	313
10.	Приморско	448	535	458	388	186	128
11.	Столична	510	600	585	303	286	278
12.	Казанлък	60	62	96	182	265	413
13.	Добрич-селска	441	555	464	899	1198	1171
	Общо за страната	101	121	124	103	107	155

Таблица 9

Платени суми ТБО на едно лице по общини и години

№	Община	Платени суми ТБО на едно лице (лв./1 лице)					
		2010	2011	2012	2013	2014	2015
1.	Асеновград	36	42	39	41	39	45
2.	Калояново	35	37	41	35	36	39
3.	Карлово	30	34	33	34	67	48
4.	Лъки	611	744	769	815	958	981
5.	Марица	5	3	4	4	5	4
6.	Пловдив	2	3	3	3	3	3
7.	Родопи	12	15	15	18	19	21
8.	Сопот	40	51	39	36	60	60
9.	Несебър	390	417	385	388	365	376
10.	Приморско	300	410	369	408	427	380
11.	Столична	144	143	121	131	133	134
12.	Казанлък	21	21	33	34	36	36
13.	Добрич-селска	182	195	173	259	275	60
	Общо за страната	38	42	39	42	44	65

Такава очевидна разлика подсказва, че тези „данни“ по никакъв начин не съответстват на действителното равнище на потребление на услугите определени от ЗМДТ за битовите отпадъци от обслужваното население и предприятия или пък са неправилно определени или отчетени. Тези грешки реално ощетяват бизнеса и будят редица въпроси относно тяхната същност, осъзнатост и целенасоченост, ако може да говорим за целенасоченост на грешките. Те са и показател, че физическите характеристики на сградния фонд, неговата данъчна оценка или отчетна стойност особено при новопостроените предприятия нямат отношение към разходите за управление на отпадъците.

Чрез своите браншови организации Българска стопанска камара, Българска търговско промишлена палата, Асоциацията на индустриалния капитал, Конфедерацията на работодателите и индустриалците в България бизнесът се опитва на различни нива да сигнализира, лобира и представя аргументи пред Народното събрание, Министър председателя, Министерството на финансите, Президента и Европейската комисия за неправилно третиране, определяне и изчисляване на таксата за битови отпадъци в България, което ощетява предприятията. Аргументите, с които докторантът е съгласен, са в следните четири насоки:

1. При образуването на таксата за битови отпадъци не се прилага европейския принцип „Замърсителят плаща“, което води до липса на контрол върху количествата образувани, събрани и третирани битови отпадъци. Като следствие липсва и прозрачност на разходите и дейностите по управление на отпадъците.

2. Предприятията в България са основният платец на такса битови отпадъци. Общинските администрации в голяма част от общините определят различни основи и размери на ТБО за различните видове потребители. По този начин се регламентира определена пряка дискриминация по имуществен признак – според вида и големината на имота. Една и съща услуга се предоставя при различни условия, според вида на ползвателя (граждани и фирми). В случая, не се прави разлика между „битови“ (от човешката дейност) и „промишлени“ (от производствената дейност) отпадъци.

3. С цел оптимизиране на разходите е необходимо да се даде възможност на юридическите лица и сградите, в режим на етажна собственост, да сключват договори за обслужване с оторизирани оператори, когато последните са получили разрешение по Закона за опазване на околната среда и/или Закона за управление на отпадъците за събиране, транспортиране, третиране или предаване за третиране на битовите отпадъци в съответните съоръжения и инсталации. При наличието на такива договори да отпадне такса битови отпадъци или част от нея, в зависимост от обхвата на услугата по договор и в съответствие с регламентирания обхват в чл. 62 от ЗМДТ.

4. Българското законодателство и практика създават условия за дублиране на такси. Към настоящия момент, в съответствие с чл. 62 на ЗМДТ, за количеството образувани отпадъци в България се плаща такса за битови отпадъци на общината. Отделно се заплащат продуктови такси по Закона за управление на отпадъците, които често дублират таксата за битови отпадъци.

От изброените четири проблема се налага изводът, че по отношение на битовите отпадъци в България са налице:

1. Липса на стимули за ефективно оползотворяване и намаляване на количеството на отпадъците.

2. Нереална отчетност на фирмено, общинско и национално ниво, която е в ущърб на предприятията.

3. Невъзможност за надеждно прогнозиране на количествата за целите на проектирането на съоръжения за третиране на отпадъци.

4. Разходване на ТБО за цели, различни от управлението на отпадъците (според доклади на Сметната палата).

5. „Наказват“ се инвестициите, особено в капиталоемки дейности.

6. Стойността на услугата е „откъсната“ от реалните разходи.

Отчитайки тези обстоятелства Народното събрание прие на 03.11.2017 г. промени в чл. 66 и 67 от Закона за местните данъци и такси с които въвежда като

основен принцип за определяне на ТБО количеството битови отпадъци. Промяната влиза в сила от 01.01.2022 г.

Избухването на COVID-19, обявената карантина и последвалата икономическа криза постави туристическия бизнес на всички нива в България под безпрецедентен натиск. Това провокира докторанта да изследва възможностите за подпомагане на едни от най-засегнатите от кризата – малките и средни предприятия (МСП) в туристическия бизнес, които са изправени пред остри проблеми с ликвидността и оцеляването. Изхожда се от разбирането, че освен подпомагане на национално ниво, МСП могат да получат подкрепа и от общините, чрез средства от местните приходи.

За целта е извършено проучване и анализ на динамиката на приходите от туристическия, патентния данък и данъка върху недвижимите имоти в местните бюджети на общините с приоритетно развитие на туризма, за периода 2017–2019 г. и използването им за стимулиране на малкия туристически бизнес в условията на криза. Разгледани са малките и средни общини в България, в които приоритетно се развиват алтернативни форми на туристически бизнес – морски, планински, архитектурно-исторически и СПА.

Според резултатите от изследването представени в приложения към дисертационния труд и обобщени в *Таблица 11*, съществува зависимост между типа на туризма, който развива съответната община и структурата на данъчните приходи по изследваните данъци.

Таблица 11

Изменение на туристическия данък (ТД), патентния данък (ПД) и данъка върху недвижимите имоти (ДНИ) по общини

№	Показатели, %	Години		
		2017	2018	2019
Общини развиващи преимуществено зимен и ски туризъм				
1.	Община Банско			
	Относителен дял на ТД в данъчните приходи на общината	13,31	13,37	14,32
	Относителен дял на ДНИ в данъчните приходи на общината	47,23	47,47	47,19
	Относителен дял на ПД в данъчните приходи на общината	0,83	0,77	0,70
2.	Община Самоков			
	Относителен дял на ТД в данъчните приходи на общината	12,78	12,85	13,15
	Относителен дял на ДНИ в данъчните приходи на общината	35,71	30,86	29,40
	Относителен дял на ПД в данъчните приходи на общината	1,41	1,33	1,14
3.	Община Чепеларе			
	Относителен дял на ТД в данъчните приходи на общината	9,89	15,57	16,04
	Относителен дял на ДНИ в данъчните приходи на общината	50,01	48,86	49,77
	Относителен дял на ПД в данъчните приходи на общината	0,89	0,77	0,85
Общини развиващи преимуществено морски туризъм				
4.	Община Несебър			
	Относителен дял на ТД в данъчните приходи на общината	15,78	15,60	16,13
	Относителен дял на ДНИ в данъчните приходи на общината	40,61	42,07	39,60
	Относителен дял на ПД в данъчните приходи на общината	1,29	1,24	1,09
5.	Община Созопол			
	Относителен дял на ТД в данъчните приходи на общината	7,43	7,66	7,27
	Относителен дял на ДНИ в данъчните приходи на общината	55,17	56,13	53,62
	Относителен дял на ПД в данъчните приходи на общината	2,37	2,18	2,11
6.	Община Балчик			
	Относителен дял на ТД в данъчните приходи на общината	27,60	26,13	24,92
	Относителен дял на ДНИ в данъчните приходи на общината	36,22	37,99	35,57
	Относителен дял на ПД в данъчните приходи на общината	1,26	1,14	1,05

Общини развиващи преимуществено СПА туризъм				
7.	Община Велинград			
	Относителен дял на ТД в данъчните приходи на общината	22,52	23,81	17,69
	Относителен дял на ДНИ в данъчните приходи на общината	22,73	21,12	19,50
	Относителен дял на ПД в данъчните приходи на общината	3,70	3,51	2,81
8.	Община Хисаря			
	Относителен дял на ТД в данъчните приходи на общината	17,92	17,46	18,21
	Относителен дял на ДНИ в данъчните приходи на общината	24,07	21,27	23,85
	Относителен дял на ПД в данъчните приходи на общината	2,39	1,85	1,86
9.	Община Павел баня			
	Относителен дял на ТД в данъчните приходи на общината	26,24	31,42	23,28
	Относителен дял на ДНИ в данъчните приходи на общината	16,27	18,51	12,52
	Относителен дял на ПД в данъчните приходи на общината	1,91	2,16	1,34
Общини развиващи преимуществено историко-архитектурен туризъм				
10.	Община Котел			
	Относителен дял на ТД в данъчните приходи на общината	1,78	1,87	1,84
	Относителен дял на ДНИ в данъчните приходи на общината	20,80	20,64	17,96
	Относителен дял на ПД в данъчните приходи на общината	2,67	1,85	1,44
11.	Община Копревци			
	Относителен дял на ТД в данъчните приходи на общината		3,84	6,30
	Относителен дял на ДНИ в данъчните приходи на общината		31,29	28,98
	Относителен дял на ПД в данъчните приходи на общината		4,08	3,88

Тази зависимост трябва да се отчита в общините, когато се вземат решения, свързани с целевото изразходване на данъчните приходи в случая при подпомагане на малките и средни туристически предприятия.

В дисертацията е направен извод, че мерките, които трябва да се предприемат в подкрепа на малкия туристически бизнес трябва да са както на национално, така и на местно, общинско ниво, за да се защити туристическата индустрия в страната. Тези мерки трябва да са насочени към подкрепа за ликвидността, фискални мерки в областта на данъците, облекчаване на правилата за държавна помощ, нови насоки за правата на пътниците и прилагане на директивата за пакетно пътуване, стимулиране на българските граждани при реализиране на почивки и пътувания в България.

На местно ниво са предложени следните мерки:

1. Внасяне на предложение от НСОБ или група общини до Народното събрание за промяна в нормативната уредба в посока създаване на възможности за корекция и дори отмяна на някои местни данъци в условията на криза (Патентен данък, Данък върху таксиметровия превоз на пътници, Туристическия данък).

2. Данъчни преференции на общинско ниво за бизнеса в условия на криза.

3. Редуциране или разсрочване на някои данъци за определени периоди от време по решение на кмета и в съответствие с чл. 4 ал. 7 от ЗМДТ.

4. Дигитализация на процесите по администрирането на данъците.

5. Реинвестиране на туристическия данък в обекти, пряко ползвани от туристическите предприятия и преференции за ползване.

6. Намаляване или разсрочване на някои общински такси за ползване на пазари, тържища, административни услуги и други.

В изследването, както беше отбелязано по-горе, е формулиран извод, че за постигането на положителен финансов и най-вече управленски резидуум за бизнеса в дадена община, важна роля може да изиграят решения, свързани с въвеждането на нови облекчения при обслужването на местните данъци и такси

в сферата на дигитализацията и електронни услуги предоставяни от информационните системи за местни данъци и такси, в това число и ИСМДТ „Матеус“.

В ИСМДТ „Матеус“ са реализирани и реално работят редица електронни услуги, свързани с администрирането на местните данъци и такси и обслужването на данъкоплатците. Част от тях са във връзка с изискванията на Закона за местните данъци и такси, а друга част са по искане на общините.

Предлаганите електронни услуги в дисертационния труд са разделени на две групи:

- Услуги, реализирани чрез локалните компоненти на системата (Приложение 4).



- Услуги, реализирани чрез централната компонента (Приложение 2).



Където: Информационните системи с които е реализиран електронен обмен са в син цвят, а тези с които електронният обмен е в процес на разработка – в черен.

В резултат на анализа на електронните услуги докторанта формулира извод, че развитието на дигитализацията и електронните услуги по местните данъци и такси е съществена крачка в улесняване на предприятията в контактите им с общините и повишаване на равнището на предлаганите публични услуги. Те са съществен елемент в стремежа на общините да постигнат положителен финансов и управленски резидуум, за предприятията по отношение на местните данъци и такси.

Изследвайки организацията и процедурите на електронните услуги в електронния портал на НАП възможностите, давани от Закона за електронния документ и електронните удостоверителни услуги (загл. изм. – ДВ, бр. 85 от 2017 г.), Закона за местните данъци и такси, наредбите на общините към него, познавайки възможностите и обхвата на Информационната система на общините, модул местни данъци и такси „Матеус“, компетентността на служителите в общинските служби за местни данъци и такси, автора счита, че са налице всички условия за разширяване на набора от електронни услуги в „Матеус“ и изграждане на Електронен портал за услугите по местните данъци и такси. В дисертационния труд са разгледани етапите на създаване и структурата на подобен портал.

Цялостното развитие на Информационната системи за местни данъци и такси „Матеус“ според автора на дисертационния труд в бъдеще трябва да е насочено основно към:

1. Поддържане на актуално състояние по отношение на нормативната уредба в страната.

2. Реализацията на приоритетите заложи в Стратегията за развитие на електронното управление в България при обслужването на всички процеси по администрирането и достъпа на данъкоплатците, в т.ч. предприятията.

3. Информационна сигурност и защита личните данни на данъкоплатците.

4. Поддържане на обща методология за обслужване на МДТ за всички общини.

5. Алтернативност в рамките на закона при избора на метод за определяне и плащане на задълженията.

6. Дигитализация на процесите за достъп и обслужване на данъците.

Това развитието може да бъде обусловено и предизвикано от следните причини:

1. Развитие във връзка с извършени, но не влезли в сила промени на ЗМДТ, каквито са промените в чл. 66 и чл. 67 за касаещи определянето на размера на ТБО и влизащи в сила от 01.01.2022 г.

2. Развитие във връзка с бъдещи промени на ЗМДТ.

3. Развитие по искане на Министерството на финансите.

4. Развитие по искане на НСОРБ.

5. Развитие по искане на общини.

6. Развитие във връзка с технологични иновации.

Изхождайки от опита и практиката си като ръководител на проекта по създаване, внедряване и поддръжка на ИСМДТ „Матеус“ и член на работната група по местни данъци и такси към Министерството на финансите, изследвайки възможностите за развитие на системата, докторанта счита че:

1. Влизането в сила от 01.01.2022 г. на промените в ЗМДТ относно отчитане на количеството на битовите отпадъци и размера на таксата върху тях ще доведе до значителни промени и допълнително доработване на голяма част от модулите в ИСМДТ.

2. Да се отчетат разнообразните решения на всички общини в една система може да се окаже доста трудна задача. Ако всички доработки бъдат извършени в действащата система, това ще доведе до увеличаване на обема на системата, забавяне на бързодействието и в някои по-малки общини ще предизвика необходимост от промяна в хардуера и следователно ще предполага допълнителни инвестиции.

3. При тези условия е целесъобразно да се използва подходът, използван при разработката на електронните услуги за туристическия данък и данъка върху таксиметровите превози, а именно, разработка на отделни приложения за различните общини, които да се свързват с локалните системи в общините посредством външен интерфейс.

Изследвайки възможностите за включване на бизнеса в процесите по обслужване на данъкоплатци, които дава Закона за местните данъци и такси и тези на Информационната система за местни данъци и такси „Матеус“ докторанта счита, че развитието на системата може да се разглежда не само като развитие, създаващо условия за подобряване обслужването на данъкоплатците, но и като развитие, даващо възможност за по-активно включване на бизнеса в тези процеси.

Три са групите дейности, които могат да се извършват като външна услуга за общините и за които е необходимо и възможно да се даде достъп или да се разработи интерфейс към ИСМДТ:

- плащане на задължения за местни данъци и такси;
- връчване на документи в производства по установяване на местни данъци и такси;
- комплектуване на преписки и предаване за принудително изпълнение на частни съдебни изпълнители по реда на Гражданско процесуалния кодекс (ГПК), с уточнението, че тези дейности са допустими за извършване само от адвокати или адвокатски сдружения.

В резултат на изследването в тази глава, могат да се направят следните изводи:

1. Общините в Република България развиват активна данъчна политика в рамките на правомощията, които са им дадени от Закона за местните данъци и такси, без резки промени в данъчните ставки по отделните данъци.

2. Въпреки приетите програми за децентрализация, България е все още доста далече от реалната финансова децентрализация и финансовата независимост на общините. Трансферите от държавния бюджет към общините през 2018 г. са 4,9 млрд. лв., при собствените приходи 2,4 млрд. лв., от които данъчни приходи са само 989 млн. лв.

3. Данъчните приходи като относителен дял в общия обем на приходите, при по-големите градски общини и при общините, развиващи активен морски, ски или СПА туризъм, са по-големи, в сравнение с останалите общини и най-вече с малките общини.

4. Тази структура на приходите в бюджетите не стимулира общините към политика за активно взаимодействие с бизнеса, по отношение на действащите видове и ставки на местните данъци и към промяна на законодателството, с цел допълнителни отчисления от централните данъци в полза на общините.

5. Повишаването на приходите от данъци и такси в общините, в голяма степен не са реализирани от подобрената събираемост на местните данъци и такси, а по-скоро са резултат на повишаването на данъците и таксите през последните години, особено някои ставки и оценки, касаещи бизнеса.

6. И при имуществените данъци, и при таксата за битови отпадъци, в общините основната тежест се носи от бизнеса, той реализира и основните данъчни и неданъчни приходи в общинските бюджети.

7. По отношение на местни данъци и такси в България е налице ситуация, при която в момента има три важни данъка и една такса, които засягат бизнеса повсеместно. Това са: данък върху недвижимите имоти, данък при придобиване на имущество при дарения и данък върху превозните средства и такса битови отпадъци. За бизнесите в сферата на туризма, съществен данък е и туристическият данък, за малките предприятия – патентният данък, а за таксиметровите превозвачи – данъкът върху таксиметровите превози.

8. Изследването на данъчните ставки за трите посочени в точка 7 данъка и размера на ТБО в общините Пловдив, Родопи и Марица показва доста по-високи стойности в община Пловдив, в сравнение с другите две общини.

9. Използваните в момента у нас методики за изчисляване на ТБО не могат да отчетат точното количеството битови отпадъци, които генерират предприятията и поради това в някои общини те заплащат високи нереални такси. Определянето размера на ТБО на база данъчна оценка или отчетна стойност, практически превръщат таксата в имотен данък.

10. При образуването на таксата за битови отпадъци не се прилага европейският принцип „замърсителят плаща“, което води до липса на контрол върху количествата образувани, събрани и третирани битови отпадъци. Като следствие, липсва и прозрачност на разходите и дейностите по управление на отпадъците. Предприятията в България са основният платец на такса битови отпадъци.

11. Българското законодателство и практика създават условия за дублиране на такси. Към настоящия момент, в съответствие с чл. 62 на ЗМДТ, за количеството образувани отпадъци в България, предприятията плащат такса за битови отпадъци на общината, а за определени видове отпадъци се плаща и продуктова такса.

12. В региона на град Пловдив има всички предпоставки за „данъчна миграция“ и тя е реалност между общини. Предпоставки за „данъчна миграция“ на предприятията между съседните общини има и около други големите градове – София, Варна, Бургас и други. За да бъдат конкурентни с други териториални единици, местните власти трябва да предлагат не по-ниски данъци, а по-висок фискален и управленски резидиум („остатък“) за бизнеса.

13. Съществува зависимост между типа на туризма, който развиват общините с преобладаващ туристически бизнес и структурата на данъчните приходи при данъка върху недвижимите имоти, туристическия и патентния данък. Тази зависимост трябва да се отчита в общините, когато се вземат решения свързани с целевото изразходване на данъчните приходи и подпомагане на малките и средни предприятия в условията на криза.

14. В условията на карантина и криза, каквато е кризата с COVID 19, силно потърпевши са малките и средните предприятия в туристическия бранш. За преодоляване на кризата е необходимо да се вземат мерки, както на национално, така и на общинско ниво. Част от мерките могат да са свързани с преференции и отстъпки по местните данъци и такси.

15. Електронните услуги, които могат да предлагат общините чрез ИСМДТ „Матеус“ са реален фактор за постигане на положителен финансов и управленски резидиум за бизнеса в общините и елемент от групата на административните данъчни услуги определящи този резидиум.

16. Разширяването на набора от електронните услуги в ИСМДТ „Матеус“ е една от основните посоки на развитие и усъвършенстване на системата и предпоставка за нейната конкурентоспособност.

17. Създаването на електронен портал по подобие на Електронния портал на НАП и дигитализацията на процесите, свързани с местните данъци и такси, е възможност за подобряване на обслужването на данъкоплатците и особено на бизнеса.

18. Практиката на използване на електронния портал на НАП е показател за необходимостта от подобно решение и в сферата на местните данъци и такси. Чрез него могат да се обслужват гражданите и бизнеса при осъществяване на почти всички процеси и процедури в местните данъчни администрации. Особено ефективен такъв портал ще бъде в условията на карантина и криза подобни на тази през пролетта на 2020 г.

19. Законът за местни данъци и такси дава редица възможности за участие на бизнеса в обслужването на данъкоплатците. Реализацията на тези възможности може да се осъществи с развитието и използването на Информационната система за местни данъци и такси „Матеус“.

НАУЧНО-ПРИЛОЖНИ И ПРИЛОЖНИ ПРИНОСИ

Научно-приложни приноси

1. Изследвани са процесите и са установени основните етапи в развитието на механизмираното и автоматизирано администриране на местните данъци и такси в България за периода 1970 – 2020 г.
2. Определени са основните изисквания, обхват, характеристики и функционалности, на които трябва да отговарят информационните системи за администриране на местните данъци и такси в българските общини, като е съставен конкретен списък.
3. Създаден е методически подход за изследване на Информационни системи за местни данъци и такси в България.
4. Формулирано е понятието „Управленски резидиум“ и е разработена методика за неговото определяне и изчисляване.
5. Разкрита и доказана е зависимост между типа на туризма, който развиват общините с преобладаващ туристически бизнес и структурата на данъчните приходи от данъка върху недвижимите имоти, туристическия и патентния данък, която да се отчита при вземане на решения свързани с целевото изразходване на данъчните приходи и подпомагане на малките и средни туристически предприятия в условията на криза
6. Разработена е концепция за създаването на Електронен портал за обслужване на местните данъци и такси. Определен е обхвата на услугите и етапите на разработка на портала.

Приложни приноси

1. Разработена и внедрена е усъвършенствана Информационна система на общините, модул Местни данъци и такси „Матеус“, като е посочено личното участие на докторанта.
2. Изследван и доказан е процес на данъчна миграция и релокация на производствени фактори, разкрити са причини и предложени подходи за неговото ограничаване.
3. Съставен и приложен е подход за оценка на влиянието на методите за изчисляване на ТБО върху икономиката на предприятията. Доказано е, че размера на таксата в България, за разлика от повечето страни от ЕС не е обвързан с правилото „Замърсителят плаща“.
4. Предложени са варианти и конкретни механизми за данъчно стимулиране на МСП в условията на криза.
5. Систематизирани са предпоставките и причините, предложени са приоритети и насоки за цялостното бъдещо развитие на Информационната система за местни данъци и такси „Матеус“ и структурни промени на модула за определяне на ТБО в общините след 01.01.2022 г.

СПИСЪК НА ПУБЛИКАЦИИТЕ ПО ТЕМАТА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. Катранджиев Н. Информационни системи за местните данъци и такси в България. В: Младежки форум „Наука, технологии, иновации, бизнес“ – 2019 есен. 66-70. ISSN 2367-8569, <http://hst.bg/bulgarian/conference.htm>

2. Катранджиев Н. Електронни услуги в Информационната система за общините – модул Местни данъци и такси „Матеус“. В: Научни трудове на Съюза на учените в България – Пловдив. Серия А.Обществени науки, изкуство и култура. Том VI, 2020, 41-44. ISSN 1311-9400 (Print); ISSN 2534-9368 (Online) https://usb-plovdiv.org/wp-content/uploads/2020/06/2020_obshtestveni_nauki_tom_VI.pdf

3. Катранджиев Н. Развитие на механизмираното и автоматизираното администриране на местните данъци и такси в България. В: Научната конференция „Ролята на фамилияния бизнес за устойчиво развитие“, 2020. (в печат)

4. Катранджиев Н. и Сн. Константинова. Възможности за данъчно стимулиране на семейния бизнес в туризма в условия на криза. В: Научната конференция „Ролята на фамилияния бизнес за устойчиво развитие“, 2020 (в печат)

SUMMARY

IMPROVEMENT OF THE INFORMATION SYSTEM FOR LOCAL TAXES AND FEES AND ITS IMPACT ON THE ECONOMY OF ENTERPRISES

Nikolay Stoyuv Katrandzhiev

In the dissertation methodological guidelines and practical recommendations are developed which helps to achieve better service for the population and the business by using informational systems for administration of local taxes and fees and to optimize the expenses connected with the servicing of local taxes and fees.

Further and newly developed are traditional and new theoretical-methodological and scientific-practical formulations for using of information systems in local taxes and fees administration. Options for solving some problems have been developed in the field of local taxes and fees and their impact on the economy of enterprises.

The dissertation includes input, four chapters, a list of main contributions, list of publications regarded to the dissertation, sources and applications.

In Chapter one: "Theoretical-methodological problems of the tax system and the informational service", the peculiarities of the tax system in Bulgaria, the republican and local taxes that make it up and the information systems for their administration are studied.

In Chapter two: "Information systems and local taxes and fees analysis in Bulgaria", the used in the municipalities information systems for local taxes and fees are analysed, their common features and electronic services. The history of mechanized and automated administration of local taxes and fees is studied.

In chapter Three: "Methodology for improving the Information System for Municipalities – module local taxes and fees", based on Information service of municipalities – module local taxes and Metheus taxes, basic approaches and methods are presented which are used in analysis and development of information systems with such a focus.

In Chapter four: "Impact of the improved system for local taxes and fees „Matheus” on the economy of enterprises" some problems with determining local taxes and fees are investigated, their impact on enterprises, development opportunities of the system including servicing of the tax liabilities and assisting businesses in making management decisions.